

GEÇMİŞTE YAŞAMIŞ DİN KURUCUSU VEYA PEYGAMBERLER İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİNE ETKİSİ: DOĞUM OLAYLARI ÖRNEĞİ

THE EFFECT OF NARRATIONS CONCERNING THE FOUNDERS OF RELIGION OR THE PROPHETS IN THE PAST ON THE PROPHET MUHAMMAD'S LIFE STORY: EXAMPLE OF BIRTH EVENTS

HAKAN ÖZTÜRK

DR. ÖĞR. ÜYESİ., FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ İSLAM TARİHİ ANABİLİM DALI
ASSISTANT PROFESSOR, UNIVERSITY OF FIRAT, FACULTY OF THEOLOGY, DEPARTMENT OF ISLAMIC HISTORY

hozturk@firat.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-9416-0846>

ŞAHİN KIZILABDULLAH

DR. ÖĞR. ÜYESİ., ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DİNLER TARİHİ ANABİLİM DALI
ASSISTANT PROFESSOR, UNIVERSITY OF ANKARA, FACULTY OF THEOLOGY, DEPARTMENT OF HISTORY OF RELIGIONS

skizilabdullah@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-6848-0755>

 <http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.906618>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
30 Mart / March 2021

Kabul Tarihi / Accepted
21 Haziran / June 2021

Yayın Tarihi / Published
Haziran / June 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Haziran / June

Atıf / Cite as

Öztürk, Hakan – Kızılabdullah, Şahin, "Geçmişte Yaşamış Din Kurucusu veya Peygamberler ile İlgili Rivayetlerin Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesine Etkisi: Doğum Olayları Örneği [The Effect of Narrations Concerning the Founders of Religion or the Prophets in the Past on the Prophet Muhammad's Life Story: Example of Birth Events]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 8/1 (Haziran/June 2021): 377-391.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved
For Permissions

GEÇMİŞTE YAŞAMIŞ DİN KURUCUSU VEYA PEYGAMBERLER İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİNE ETKİSİ: DOĞUM OLAYLARI ÖRNEĞİ* **

Öz

Tüm dinler bir kurucu/karizmatik lider yahut peygambere sahiptir. Bu kurucu kişiler, o dinlerin kurumsallaşmasında, kutsal metinlerin teşekkülünde, ilk inanırların bir araya gelmesinde merkezi bir role sahip olmuşlardır. Din kurucusu bu insanların hayatları, takipçileri için bağlayıcı birer örnek olarak kabul edilmiştir. Doğumlarından ölümlerine kadar tüm hayatları inananlar için merak konusu olmuştur. Ancak birçoğunun hayatına dair bilgiler, onların ölümlerinden bazen yıllar bazen de yüzyıllar sonra kayda geçirilmiştir. Geçmişte yaşamış din kurucusu veya peygamberlerin doğumları ile ilgili olarak farklı rivayetler kaynaklara girmiştir. Bunların bir bölümü o dinin mensupları tarafından abartılı şekilde, içine mitolojik unsurlar da katılarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Diğer bir bölümü ise gerçekte vuku bulunmuş, gerek Kur'an-ı Kerim gerekse diğer kutsal kitaplarda da belirtilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın babasız doğması, beşikte iken konuşması gibi mucizelerinden bahsedilmesi Hz. Muhammed (sav) için de benzer rivayetlerin özellikle irhâsât ve delâil kitaplarında yer bulmasına sebep olmuştur. Benzer şekilde Hz. Musa'nın doğumu ve akabinde gerçekleşen olaylar ile ilgili olarak da Kur'an'da bilgiler verilmektedir. Bu rivayetlerin benzeri bilgiler Yahudi kaynaklarında da bulunmaktadır. Din kurucularının annelerinin mucizevi bir şekilde hamile kalması, nur veya bir ışık motifinin doğum esnasında bulunması öne çıkan benzerlikler olarak görülmektedir. Lao-Tzu'nun annesinin bir nurdan hamile kalması, Zerdüş'ün doğumunda evin etrafını göksel bir ışığın (nurun) kaplaması ve Hz. Musa'yı doğurtan ebenin gördüğü nur buna örnek olarak verilebilir. Doğum esnasında esrarengiz varlıkların görünmesi ve zaman zaman bu varlıkların doğuma yardım etmesi de rivayet edilen olağan üstü olaylar arasında zikredilmektedir. Konfüçyüs'ün doğumu esnasında evlerine girip çıkan beş esrarengiz kişi ve Hz. İsa'nın doğumu esnasında duyduğu bir sesle yönlendirilmesi ve doğumun kolaylaştırılması ifade edilen mucizeler arasında görülebilir. Ayrıca rüya ve rüyalarda verilen müjdeli haberler de din kurucularının doğumlarına dair belirgin bir özellik olarak değerlendirilmektedir. Mahavira'nın ve Budda'nın annelerinin gördüğü rüyalar ile Hz. Meryem'in nişanlı Yusuf'un gördüğü rüya bu türden örnekler olarak zikredilebilir. Diğer bir benzerlik ise doğacak çocuğun önemine dair anne-babasına verilen bilgilerdir. Nitekim Hz. İsmail, Konfüçyüs, Mahavira, Budda ve diğer birçoğunun ileride ne kadar önemli insanlar olacağı, tüm cihana hâkim olacağı, soyunun tüm dünyaya yayılacağı gibi bilgilerin anne ya da babalarına haber verildiği kaynaklarda belirtilmektedir. Bazı durumlarda doğacak bebeğe ne isim verileceği de bildirilmektedir. Hz. İsmail'in ve Hz. İsa'nın isimlerinin anne-babalarına bildirildiğine dair rivayetler bu durumun en güzel örnekleri olarak ifade edilebilir. Din kurucularının bu dünyaya gelmeden önce cennette ya da göksel bir mekânda yaşadıkları ve dünyadaki kötülükleri yok etmek için dünyaya gelmek istedikleri yönündeki rivayetlerde doğum hadisesi ile ilgili olarak önemli bir yer tutmaktadır. Mahavira'nın ve Budda'nın yeryüzüne gelmeyi istemesi ve Hz. İsa'nın asli günahtan insanlığı temizlemek üzere bir kurban olarak gönderilmesi, zikredilen rivayetlerin örnekleri olarak değerlendirilebilir.

Bu makalede geçmişte yaşamış din kurucusu veya peygamberlerin doğumları ile

* Bu makale Türkiye'de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü ve Geleceği) Sempozyumu'nda (04-06 Aralık 2009) sunulmuş olan tebliğin genişletilmiş halidir.

** Yazarlar eşit oranda katkı payına sahiptirler. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

alakalı rivayetler ele alınacaktır. Rivayetlerle ilgili kutsal metinlerde, tarih kitaplarında ve mitolojik eserlerde aktarılan bilgilere yer verilecektir. Bu rivayetler ele alınırken karşılaştırma metodu kullanılacaktır. Farklı din kurucularının doğumları ile ilgili rivayetlerin benzer ve farklı yönlerine dikkat çekilecektir. Bu rivayetlerin Hz. Peygamberin doğumu ile ilgili aktarılan rivayetlerle olan benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulacaktır. Böylece okuyucu kitaplarda Peygamber efendimizin doğumu ile ilgili rivayetlerin kaynağının neresi olduğunu, niçin bu tarz anlatımların yazıya geçirildiğini daha iyi anlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Dinler Tarihi, Hz. Muhammed, Zerdüşt, Budda

THE EFFECT OF NARRATIONS CONCERNING THE FOUNDERS OF RELIGION OR THE PROPHETS IN THE PAST ON THE PROPHET MUHAMMAD'S LIFE STORY: EXAMPLE OF BIRTH EVENTS

Abstract

All religions have a founding/charismatic leader or a prophet. These founding figures played a central role in the institutionalization of those religions, the formation of the scriptures, and the gathering of the first believers. The lives of these religious founders are accepted as binding examples for their followers. All their lives, from birth to death, have been a matter of curiosity for believers. However, information about the lives of many was recorded sometimes years and sometimes centuries after their deaths. Different narrations about the birth of founders of religion or prophets before the Prophet Muhammad have been mentioned in the sources. Some of them have been transferred from generation to generation by the members of religion in an exaggerated and a mythological manner. The other part of narrations are historical facts mentioned both in the Quran and other holy books. The mention of the miracles of Jesus such as his birth without a father and his speech in the cradle in the Quran caused the similar narrations to be included for the Prophet Muhammad (pbuh) in the books of Irhasat and Dala'il in particular. Similarly, information is given in the Quran regarding the birth of Moses and the events that took place after it. Information similar to these narrations is also found in Jewish sources. The fact that the mothers of religious founders miraculously get pregnant, the presence of a light or a light motif at birth seem to be prominent similarities. Examples include Lao-Tzu's mother getting pregnant by a light, a heavenly light covering the house at the birth of Zarathustra, and the light seen by the midwife who gave birth to Moses. The appearance of mysterious beings during birth and the help of these beings from time to time are also mentioned among the extraordinary events reported. Five mysterious people visiting their homes during the birth of Confucius and the guidance of Jesus by a voice he heard during his birth and facilitating the birth can be seen among the miracles expressed. In addition, dreams and the good news given in dreams are considered as a distinctive feature of the births of religious founders. The dreams by the mothers of Mahavira and Budda and the dreams of Mary's fiancée, Joseph, can be cited of such examples. Another similarity is the information given to the parents about the importance of the child to be born. In fact, it is stated in the sources that information such as how important people Ishmael, Confucius, Mahavira, Buddha and many others will be in the future, that they will dominate the whole world, that their ancestry will spread all over the world is given to their parents. In some cases, the names to be given to the baby to be born are mentioned. The narrations that the names of Ishmael and Jesus were reported to their parents can be regarded as the best examples of this situation. The accounts that the founders of religion lived in heaven or in a heavenly place before coming to this world and that they wanted to

come to the world to destroy the evil in the world also have an important place in relation to the birth event. The wish of Mahavira and Buddha to come to earth and the sending of Jesus as a sacrifice to cleanse humanity from the original sin can be seen as examples of the narrations mentioned. In this article, the narrations about the birth of founders of religion or prophets before the Prophet Muhammad will be analyzed comparatively. Information about narrations in scriptures, historical works and mythological works will be included. The method of comparison will be used when dealing with these narrations. Similar and different aspects of the narrations about the birth of different religious founders will be highlighted. The similarities and differences between these narrations and those about the birth of the Prophet will be revealed. Thus, the reader will better understand the source of the narrations about the birth of the Prophet in the books and the reasons why such narrations were written.

Keywords: Prophetic Biography, History of Religion, Muhammad, Zoroaster, Buddha

GİRİŞ

İnsanoğlu doğuştan inanma ihtiyacı içinde doğmuştur. Tarihi süreçte insanın olduğu yerde farklı inanç şekilleri ortaya çıkmıştır. Yüce Allah adaleti gereği her topluma bir peygamber göndermiştir.¹ Bir peygamber gönderilmedikçe de hiçbir topluma azap edilmeyeceği Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde belirtilmiştir.² Zaman içinde insanların bir kısmı peygamberlik ve peygamberin görevlerini yanlış anlamış ya aşırı yüceltmeci bir bakış açısına ya da indirgemeci bir yaklaşıma sahip olmuşlardır. Benzer bir süreç Peygamber efendimiz Hz. Muhammed için de meydana gelmiştir.³ Bu çalışmada, Hz. Muhammed'in doğumu ile ilgili olarak anlatılan rivayetler ile geçmişte yaşamış, din kurucusu veya peygamber olarak kabul edilmiş kişilerin⁴ doğumları ile ilgili rivayetler karşılaştırılacak ve değerlendirilecektir. Çalışma interdisipliner bir özellik taşımaktadır. Çünkü bir İslam Tarihçisi veya herhangi bir bilim dalından bir kişi ne kadar uğraşsa uğraşsın kendi içine kapandığı sürece doğruyu bulma ihtimali zayıftır. İstisnalar hariç bir kişi aynı zamanda hem doktor, hem coğrafyacı, hem dinler tarihçisi, hem de İslam tarihçisi vs. olamaz. Hz. Muhammed'in mucizeleri arasında sünnetli doğduğunu gösteren bir kişi; bu olayı tıpçı bir uzmana sorduğu zaman çok sık olmasa da ara sıra rastlanan bir olay olduğu-

¹ Nahl, 16/36

² İsrâ, 17/15.

³ Hz. Muhammed'i Anlama ve Algılama sınırları için bkz. Seyfettin Erşahin, *İslam Tarihini Anlama Klavuzu* (Ankara: OTTO, 2017), 68-75.

⁴ Bu konu ile ilgili yapılmış çalışmalara bir örnek olarak bkz. Zekiye Sönmez, *Yaşayan Dinlerin Peygamber veya Din kurucularının Ortak Özellikleri* (Ankara: Yüksek Lisans Tezi, 2000)

nu görür. Tıbben normal bir insan da sünnetli doğabilir. O yüzden çalışmalarda yan bilim dalları ile irtibatın büyük katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra onun hayati ile ilgili pek çok asılsız haber gerek iyi niyetle gerekse kasıtlı olarak kaynaklara girmiştir. İşte bu rivayetlerin daha iyi anlaşılması, neyin nereden geldiğini, nelerden ilham alınarak türetildiğini kavramak için geçmişte yaşamış din kurucusu veya peygamberler hakkındaki rivayetleri iyi bilmek faydalı olacaktır. İslam fetihleri yayılmaya başladığı zaman Müslümanlar yeni kültürler ile karşılaşmışlar ve onlar ile çeşitli müzakerelere de girmişlerdir. Her kültür ve din kendi peygamberini veya önderini daha üstün göstermek için değişik rivayetler anlatmışlardır. Bu hiç şüphesiz Müslümanları etkilemiş, kendi peygamberlerini üstün kılmak için diğer peygamberler ile ilgili anlatılan efsanevi türdeki rivayetleri bir şekilde Hz. Muhammed'in hayatına uygulamaya çalışmışlardır. Bu rivayetlerin tamamını incelemek ve değerlendirmek bir makalenin sınırlarını aşacağından dolayı inceleyeceğimiz rivayetleri doğum öncesi ve doğum anında meydana geldiği iddia edilen olaylar ile sınırlandıracağız.

1. LAO-TZU'NUN DOĞUMU

M. Ö. 604 veya 570'li yıllarda Çin'de doğduğu tahmin edilen Lao-Tzu, Taoizm'in⁵ kurucusudur. Rivayetlere göre; Lao-Tzu'nun annesi bir ışıktan(nurdan) hamile kalmış ve seksen yıl anne karnında kaldıktan sonra ak saçlı bir çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Bu nedenle kendisine "ihtiyar çocuk" anlamına gelen "Lao-Tzu" adı verilmiştir.⁶

Bu rivayette görüldüğü gibi Lao-Tzu'nun annesi doğum öncesinde bir takım olağanüstülükler yaşamıştır. Annesi bir nurdan hamile kalmıştır. Benzer bir algılamayı, Hz. Muhammed'in babası Abdullah'ın alnındaki nur'un

⁵ Taoizm; bir Çin filozofu olan Lao-Tzu tarafından kurulan, doktrininin temelini mistik bir panteizm'in oluşturduğu inanç sistemidir. Budizm ve Konfüçyanizm ile birlikte Çin inanç sistemleri içinde en yaygın üç inanç sisteminden birisidir. Taoizm, ilâhî kaynaklı dinlerdekine benzer, iyilik ve kötülük, alçak gönüllülük ve kanaatkâr olma gibi ahlâkî prensipleri içinde barındıran ancak, ölüm ve ölüm sonrasında bahsedilmesine rağmen, Cennet ve Cehennem kavramı konusunda pek açıklık bulunmayan bir yapıya sahiptir. Lao-Tzu'dan sonra Taoizm olarak isimlendirilen inanç sistemi, çeşitli din ve kültürlerin de etkisinde kalarak şekillenmiştir. Değişik ekoller oluşmuş ve farklı mezhepler doğmuştur. Bu ekoller; Mistik Ekol, Ferdiyetçi Ekol, Legalist Ekol, Simyacı Ekol olarak isimlendirilmiştir. Bkz. Abdurrahman Küçük- Günay Tümer-Mehmet Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2020), 69-76; Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihinin Girişi* (Ankara: Kırkanbar, 1955), 16-22; Hsiao Lan Hu-William Cully Allen, *Religions of The World* (Chelsea: House Publishers, 2005), 3-5; Diana Collinson-Kathryn Plant-Robert Wilkinson, *Fifty Eastern Thinkers* (New York and London: Routledge, 2000), 240-245; Şinasi Gündüz, "Taoizm", *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 360-361; Russel Kirkland, *Taoism The Enduring Tradition* (New York and London: Routledge, 2004), 1-8; Ray Billington, *Understanding Eastern Philosophy* (New York and London: Routledge, 1997), 85-107.

⁶ Muhaddere N. Özerdim, *Taoizm, Lao-tzu* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1963), 10; Martin Palmer, *The Elements of Taoism* (Great Britain: Barnes Noble, 1991), 34, Komisyon, *Dinler Tarihi Ansiklopedisi* (İstanbul: Gelişim Basım ve Yayımlar A.Ş., ts.), 3/629.

Hız. Amine'ye geçtiği şekilde İslam tarihi kaynaklarında da görmekteyiz.⁷ Mustafa Taki, Hız. Muhammed'in Hız. Adem'e kadar uzanan silsilesinde herkesin altında bir nur olduğunu ve bu nurun, görenleri cezbedtiğini ifade etmektedir. Bu nurun, en son Hız. Muhammed'in babasının altında görüldüğünü, annesi hamile kaldığı zaman nurun annesine geçtiğini ve çocuğun doğumu ile de Hız. Muhammed'in altına geçtiğini söylemektedir.⁸

2. MAHAVİRA'NIN (CAYNA) DOĞUMU

Caynizm'in⁹ kurucusu Mahavira (Doğumu: M.Ö. 599)'nın doğumu ile ilgili olarak da bir takım olağanüstülükler içeren rivayetler mevcuttur. Mahavira, Tirthankara olarak cennette yaşarken, insanlığı kurtarmak için bir fil veya ışık şeklinde annesinin karnına girmiştir. Annesi defalarca rüya görmüştür. Bu rüyaları Kâhinlere yorumlatmıştır. Kâhinler, kraliçenin bir çocuğu olacağına ve doğacak olan çocuğun "her türlü tehzizatla donatılmış büyük bir orduya sahip hükümdar"¹⁰ veya evrensel imparator, Jina: üç dünyanın efendisi" gibi vasıfları olacağına delalet ettiğini söylemiştir.¹¹

Cayna'nın doğumunda da dikkat çeken unsur onun annesinin doğumdan önce rüya görmesi ve kahinler tarafından yorumlanan bu rüyalar neticesinde, doğacak çocuğun kutsal biri olacağına bilinmesidir. Hız. Muhammed'in doğumu öncesi ile ilgili olarak da buna benzer anlatımlar siyer kitaplarında mevcuttur. Dedesi Abdülmuttalib'in gördüğü rüyayı yorumlayan kahinler, ona doğacak çocuğun yüce birisi olacağını kendisine bildirmişlerdir. Aynı şekilde İran Kırsarı Mubezan¹² da, bir takım rüyalar

⁷ İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yessar (ö. 151), *Siret-ü İbn İshâk*, thk. Muhammed Hamidullah (Fas: Matbaat-ü Muhammedü'l-Hâmis, 1976), 19-21; İbn Hişâm, Ebü Muhammed Abdülmelik (ö. 218), *es-Siretü'n-Nebeviyye* (Beirut: Daru'l-Kitabü'l-Arabî, 1990), 1/180; Benzer rivayetler için bkz.; İbn Sa'd, Muhammed b. Manî' (ö. 230), *Tabakâtü'l-Kübrâ* (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001), 1/85-88; el-Halebî, Ali b. Burhâneddin, *Siyer-i Halebi* (Beirut: Dâru'l-Marife, 1400), 63-64; Abdüsselam et-Tirmanî, *ez-Zevac İnde'l-Arab fi'l-Cahiliye ve'l-İslam*, (Kuveyt: Alemü'l-Marife, 1984), 18.

⁸ Mustafa Taki, *Tarih-i Nur-ı Muhammedî* (İstanbul: Ögüt Matbaası, 1923), 3; Mehmet Demirci, "Nür-ı Muhammedî", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (1/1983), 239-242; Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: 1997), 15/179-180; Mustafa Akman, "Hakikat-ı Muhammedî Düşüncesi ve Bu Düşüncenin Referanslarını Aktaran İki Kaynak ve Müellifleri", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (Nisan 2011), 108.

⁹ Caynizm, Hinduizm ve Budizm ile birlikte Hint kültüründe etkili olmuş üçüncü inanç sistemidir. Caynizm de Budizm gibi Hinduizm'deki kast anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Hindistan'ın kuzeyinde ortaya çıkmış ve Hint Yarımadasında yayılmıştır. Dünya üzerinde en az mensubu bulunan dinlerden bir tanesidir. Bkz. Ali İhsan Yitik, "Caynizm", *Yaşayan Dünya Dinleri* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 357-371; Kevin Burns, *Eastern Philosophy* (London: Arcturus Publishing, 2006), 19-21; Collinson-Kathryn Plant-Robert Wilkinson, *Fifty Eastern Thinkers*, 69-73.

¹⁰ Ernest Hume, *The World's Living Religions an Historical Sketch* (New York: Scribner, 1950), 44.

¹¹ James Laidlaw, *Riches and Renunciation, Religion Economy and Society among the Jains* (Oxford: Clarendon Press, 1935), 39-40.

¹² Mübezan'ın gördüğü rüya rivayetin ayrıntılı tahlili için Bkz. Hakan Öztürk, "Rüya Motifi'nin Siyer Yazıcılığındaki Yeri: Hız. Muhammed'in Peygamberliğinin Doğumundan Önce Müjdelmesi

görmüş bu rüyaları yorumlayan kahinler yakın bir zamanda bir peygamber çıkacağını ve buldukları topraklar da dâhil pek çok yerlere yayılacağını bildirmişlerdir.¹³ Rivayetlerdeki ortak nokta, “rüya” motifinin kullanılması ve rüyaların kâhinler tarafından yorumlanmasıdır. Bir diğer husus da, doğacak çocuğun önemli birisi olacağını önceden bildirilmiş olmasıdır.

3. BUDDA'NIN DOĞUMU

Budizm'in kurucusu Budda'nın¹⁴ (Doğumu: M.Ö. 563) hakkında da efsane türünde rivayetler mevcuttur. Bu rivayetler genellikle Budda'nın insanüstü bir varlık olarak cennette yaşamakta iken, dünyaya insan biçiminde bir kurtarıcı olarak geldiğini konu edinmektedir. Buna göre; Budalar silsilesinin dördüncüsü veya yedincisi olarak Veda ülkesindeki 33. Tushita cennetinde yaşamakta iken, insanlığı kurtarmak amacıyla, insan olarak dünyaya gelmeye karar vermiştir. O, bu kararının arkasından kendisine anne olacak bir aday aramaya başlamış, bu arayış sonucunda Budda, kendisine kral Suddhodana'nın 45 yaşlarındaki çocuksuz eşi Mahamaya seçmiştir. Mahamaya oruçlu olduğu bir öğle vakti uyumaktayken bir rüya görmüştür. Bu rüyada altı büyük dişli, hortumun ucunda beyaz bir lotus çiçeği bulunan ve etrafına ışıklar saçan büyük, beyaz bir fil, sağ tarafından onun karnına girmiştir. Mahamaya gördüğü rüyayı eşi kral Suddhodana'ya anlatmış ve bunun üzerine Suddhodana en bilgili falcıları çağırarak rüyayı yorumlatmıştır. Falcılar rüyayı; Mahamaya'nın bir erkek çocuğu doğuracağı ve doğacak olan çocuğun “dinsel bir hayat seçmesi halinde bütün dünyanın hâkimi, insanlığın kurtarıcısı” olacağı şeklinde yorumlamıştır.¹⁵

Yukarıda görüldüğü gibi Buda ile ilgi rivayetler ile Hz. Muhammed ile ilgili rivayetler arasında bazı benzer noktalar mevcuttur. Her iki olayda da ulu kişilerin anneleri bir rüya görmüştür. Kendilerine doğacak olan çocuğunun ileride meşhur bir mürşit olacağı, doğumdan önce bildirilmiştir.¹⁶

Örneği”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (2013).

¹³ es-Suyûti, *el-Hasâisu'l-Kübra* (Mısır: Dârü'l Kütüp el-Hadisîyye, ts.), 1/83 ; eş-Şâmi, *Sübülül-Hüda ver-Reşâd*, (Kahire: Vizaretül-Evkaf, 1997), 1/122.

¹⁴ M. Ö altıncı yüz yılın sonu ile beşinci yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı kabul edilen “Aydınlanmış Kişi” anlamına gelen “Budda” lakabı ile tanınmış olan Sıddhartha Gautama isimli kişidir. Öğretisi ölümünden sonra iki yüz yıl içinde Asya'da büyük ölçüde yayılmıştır. Budizmde Tanrı anlayışı çok önemli bir yer tutmamaktadır. Bkz. Christopher W. Gowans, *Philosophy of The Buddha* (New York and London: Psychology Press, 2003), 17-28; Kevin Burns, *Eastern Philosophy*, 24; Collinson-Kathryn Plant-Robert Wilkinson, *Fifty Eastern Thinkers*, 74-81; Cenap Yakar, *Pali Kaynaklarına Göre Budizm* (Ankara: Doktora Tezi, 1981); Paul Larson, “Buddhism”, *Encyclopedia of Psychology and Religion*, ed. David A. Leeming (New York: Springer, 2010), 118-119.

¹⁵ Walter Rubben, *Buddhizm Tarihi*, Çev. Abidin İtil (Ankara: Ankara Üniversitesi D.T.C. Fakültesi Yayınları, 1947), 51-52; Benzer anlatımlar için bkz. Manly Palmer Hall, *Twelve World Teachers, A Summary of Their Lives and Teachings* (California: Philosophers Press, 1947), 87; Abdurrahman Küçük-Günay Tümer-Mehmet Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, 198-199; Ali Şeraiti, *Dinler Tarihi*, Çev. Erdoğan Vatanserver (İstanbul: Kırkambar, 2001), 378.

¹⁶ İbn İshâk, *Siret-ü İbn İshâk*, 22; İbn Hişâm, *es-Siretün-Nebeviyye*, 1/180; Ebu Nuaym Ah-

4. ZERDÜŞT'ÜN DOĞUMU

Zerdüştilik/Mecusiliğin kurucusu Zerdüş (Doğumu: M.Ö. 660 veya 570) hakkında da değişik rivayetler mevcuttur. Babasının adı Puruşesb, annesinin adı ise Doğduyedir. Bir rivayete göre, Tanrı Ahura Mazda bir ışık şekline bürünerek Zerdüş'ün annesini hamile bırakmıştır.¹⁷ Doğum anı ve doğduktan sonraki olaylar ile de ilgili değişik rivayetler vardır. Bunlara göre, Zerdüş'ün doğumunda evin etrafını göksel bir ışık(nur) kaplamıştır. Bu doğuma kötü güçler üzölmüş, iyi varlıklar ise sevinmiştir. Bu çerçevede kötölüğün efendisi Ehrimen ile onun ordusu, yeni doğmuş Zerdüş'ün ihtişamından korkarak bir yere gizlenmiştir. Bütün yeryüzü onun doğumuna sevinmiş, tabiat canlanmış, her tarafta çiçekler açmıştır.¹⁸

Zerdüş'ün annesi de olağanüstü bir şekilde hamile kalmış, doğumu esnasında da evin etrafını bir nur kaplamış, kötü güçler üzölmüş iyi varlıklar sevinmiştir. Hz. Muhammed'in doğumu ile ilgili olarak da benzer rivayetleri görmekteyiz. Hz. Muhammed'in doğduğu zaman evin etrafını bir nur kapladığı şeklinde rivayetler mevcuttur.¹⁹

5. KONFÜÇYÜS'ÜN DOĞUMU

Konfüçyüsçülüğün²⁰ kurucusu Konfüçyüs (M.Ö. 551-479)'ün annesi Chingtsai oldukça dindar bir kadındır. Oğlunun saygın birisi olması için sık sık yakındaki kutsal bir dağa çıkar ve tanrılara dua eder. Yine bir gün kutsal dağı ziyareti esnasında beş kişiden oluşan bir görüntü görür. Görmüş olduğu beş yaşlı ve zahit görünümlü kişinin arasından üzeri pullarla örtölü, ineğe veya aslana benzeyen, başının ortasında boynuzu bulunan Kilin olarak adlandırılan bir ejderha çıkar. Bu ejderhanın ağzında yeşim taşından bir kitabe bulunmakta ve kitabede "Choular azaldığında cam gibi temiz, bir

med b. Abdillab b. İshak el-İsfehâni, *Delâilü'n-Nübüvve* (Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 1986), 1-2/94-95.

¹⁷ Ernest Hume, *The World's Living Religions an Historical Sketch* (New York: Scribner, 1950), 193; H. Gazi Yurdaydın-Dağ Mehmet, *Dinler Tarihi* (Ankara: Gündüz Matbaacılık, 1978), 96; Manly Palmer Hall, *Twelve World Teachers, A Summary of Their Lives and Teachings* (California: Published by Philosophical Research Society, 1947), 72.

¹⁸ Ernest Hume, *The World's Living Religions an Historical Sketch*, 193; Manly Palmer Hall, *Twelve World Teachers*, 72.

¹⁹ İbn İshâk, *Sîret-ü İbn İshak*, 22; Mustafa Taki, *Nur-ı Muhammedi*, 15-16; Kastalani, *Mevahib-i Ledünniyye*, 34; Ebu Nuaym el-İsfehani, *Delâilü'n-Nübüvve*, 94.

²⁰ Konfüçyüsçölük; Çin Klâsiklerine dayandırılan ve Konfüçyüs'ün ismiyle ilişkilendirilen dini ve ahlâki, sosyal, politik ve ekonomik- inanç ve uygulamalar bütünüdür. Çin ve Çinlilere özgü bir "milli din"dir. Konfüçyüs tarafından sistemleştirilen ideal insan, ideal toplum, ideal hükümet fikirleri etrafında şekillenmiş ve Çin tarihinde iki bin yıl etkinliğini sürdürmüştür. Konfüçyüsçölükte Tanrı, mabet ve kutsal kitap inancı gibi konulara yer verilmemesinden dolayı Çinliler tarafından okul veya doktrin olarak da isimlendirilmiştir. Ancak Dinler Tarihçileri Konfüçyüsçölüğü ayrı bir din olarak kabul etmektedir. Bkz. Abdurrahman Küçük-Günay Tümer-Mehmet Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, 55-56; Ahmet Güç, "Konfüçyüs Ve Konfüçyüsçölük", *U.Ü.İ.F.D.* 10/2 (2001), 43-65; Ahmet Güç, "Konfüçyüsçölük'te Kutsal Metinler", *U.Ü.İ.F.D.* X/1 (2001), 79-94; Kevin Burns, *Eastern Philosophy, Arcturus* (England: Arcturus Publishing, 2006), 123-130; Diana Collinson-Kathryn Plant-Robert Wilkinson, *Fifty Eastern Thinkers*, 217-225.

çocuk doğacak. O, krallığı olmayan bir kral olacak” ifadesi bulunmaktadır. Ejderhanın yanındaki mistik görünümlü adamlar ise “çocuğun ataları gibi şerefli olacağını” söyleyerek gözden kaybolurlar.²¹

Buna benzer başka rivayetlerde bulunmaktadır. Bu rivayetlere göre Konfüçyüs'ün doğumu esnasında beş esrarengiz kişi, doğduğu yere girip çıkar. Evin etrafında ise iki ejderha dolaşır. Ayrıca semavi varlıklardan oluşan kutsal koro çocuğun doğumunun bütün gökleri sevindirdiğini ifade eden şarkılar söyler.²²

Görüldüğü gibi Konfüçyüs'ün annesi bir takım olağanüstülüklerle şahit olmuş, kendisine şerefli bir çocuğunun olacağı müjdelenmiştir. Doğumu esnasında da esrarengiz kişilerin doğduğu yere girip çıktıkları görüldüğü belirtilmiştir. Aynı algıları Hz. Muhammed'in doğumunda da görmekteyiz. Hz. Muhammed'in de doğumu annesine önceden müjdelenmiştir.²³ Asiyе, Meryem ve bazı ruhani kişilerin doğum anında yardımcı oldukları, Amine ile konuştukları, gaipten seslerin işitildiği gibi rivayetler de mevcuttur.²⁴

6. İSMAİL'İN DOĞUMU

Kitab-ı Mukaddes'te de Hz. İsmail'in doğumu ile ilgili olarak şu şekilde bir rivayet geçmektedir. Kitab-ı Mukaddes'te Hacer'e gelen melek ve söylediği sözler ile ilgili olarak; “Ve Rabbin meleği ona dedi: “Senin zürriyetini çoğalttıkça çoğaltacağım ve çokluğundan sayılmayacaktır.” Ve Rabbin meleği ona dedi: “İşte sen gebesin ve bir oğul doğuracaksın ve onun adını İsmail koyacaksın çünkü Rab sana olan cefayı işitti.”²⁵

Hz. İsmail'in annesinin yaşadığı olayın benzerini de Hz. Amine'nin tecrübe ettiği ile ilgili rivayetler siyer kitaplarında mevcuttur. Hz. Amine'ye bir kişi gelmiş ve “Sen bu milletin efendisine hamilesin” demiştir.²⁶ Rivayetin devamında; “Onun Tevrat'taki ismi Ahmet - gök ve yer ehli onu över demektir-, Kur'andaki ismi Muhammed'dir” ifadeleri yer almaktadır.²⁷

Görüldüğü gibi Hz. İsmail'in annesi Hacer'in yaşadığı olay ile Hz. Amine'nin tecrübe ettiği olay arasında bazı ortak noktalar vardır. Bunlar;

²¹ Manly Palmer Hall, *Twelve World Teachers, A Summary of Their Lives and Teachings* (California: Philosophers Press, 1947), 108; E.G. Parrinder, *A Book of World Religions*, (Great Britian, Cambiridge: Hulton Educational Publications, 1982), 79.

²² Manly Palmer Hall, *Twelve World Teachers, A Summary of Their Lives and Teachings*, 108.

²³ İbn İshâk, *Sîret-ü İbn İshâk*, 22; İbnü'l-Esir, Mecdüddin Ebu'Saadât el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî (h. 630), *el-Kâmil fi't-Tarih* (Beyrut: Dâru'l-Kitabü'l-İlmiyye, 1987), I/355; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/88; Ebu Nuaym el-İsfehâni, *Delâilü'n-Nübüvve*, 94; Süheylî, *Ravdu'l-Ünüf*, (Beyrut: Daru'l-Kitabu'l-İlmiyye, ts.), I/280; Kastalani, *Mevahib-i Ledünniyye* (İstanbul, 1983, 1/34.

²⁴ Isbahani, *Delail*, I/610-612; Lütfullah Ahmet, *Hayat-ı Muhammed*, İstanbul, 1331(1913), 63-64; Mustafa Taki, *Nur-ı Muhammedi*, 8-11.

²⁵ *Kitab-ı Mukaddes* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2000), Tekvin, 16/10-11.

²⁶ İbn İshâk, *Sîret-ü İbn İshâk*, 22; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/180; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/84.

²⁷ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/84.

doğacak çocuğun önemli birisi olacağı, Meleğin peygamber annesine gelmesi ve hamile olduğunu bildirmesi, çocuğun isminin ne olacağı meseleleridir. Olaylar arasındaki benzerlikler dikkate alınırca ilk siyer yazarlarının Kitab-ı Mukaddes'teki kurgunun bir benzerini Hz. Muhammed'e uyarlamış oldukları düşünülebilir.

7. İSHAK'IN DOĞUMU

Hız. İbrahim'in Sâre adlı eşinden oğlu olan İshâk'ın doğumu da önceden anne ve babasına müjdelendiği. Hız. İshâk, Tevrat ve Kur'an'da adı geçen bir peygamberdir.²⁸ Kur'an-ı Kerim'de toplam on yedi yerde İshâk ismi geçmektedir.²⁹ Bu müjdelendirme Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde ifade edilmiştir; "Andolsun, elçilerimiz (melekler), İbrahim'e müjde getirip "Selâm sana!" dediler. O, "Size de selâm" dedi ve kızartılmış bir buzağı getirmekte gecikmedi. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içinde bir korku duydu. Dediler ki: "Korkma, çünkü biz Lût kavmine gönderildik." İbrahim'in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı müjdeledik; İshak'ın arkasından da Yakûb'u."³⁰ Tevrat'ta da benzer bir müjdeleme mevcuttur. Hız. İbrâhim doksan dokuz, Sâre seksen dokuz yaşında iken Allah, Sâre'nin de bir çocuk doğuracağı müjdesini verir.³¹ İbrâhim bunu duyunca yüz üstü düşer, güler ve kendi kendine, "Yüz yaşında olanın bir oğlu doğar mı? Ve doksan yaşında olan Sâre doğurur mu?" diye söylenir. Allah, Sâre'nin bir erkek çocuk doğuracağını bildirir, doğacak çocuğa İshak adının konmasını ister, onunla ve ondan sonra zürriyetiyle ahdini ebedî ahid olarak sabit kılacağını açıklar.³²

Kur'an ve Tevrat'taki bilgilerden anladığımız kadarıyla Hız. İbrahim ve Sâre yaşlı olmalarına rağmen³³ bir erkek çocuk ile müjdelendiği, doğacak çocuğun ismi de "İshâk" olarak bildirilmiştir. Peygamber efendimizin annesi de hamileliği esnasında bir erkek çocuk ile müjdelendiği ve doğacak çocuğun da ismi "Muhammed" olarak tebşir edilmiştir.³⁴

8. HZ. MUSA'NIN DOĞUMU

²⁸ Ömer Faruk Harman, "İshak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: 2000), 22/519.

²⁹ Ömer Pakış, "Kutsal Metinlerde İsmail ve İshak", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (Samsun: 2004), IV/77. S.3

³⁰ Hud, 11/69-71.

³¹ Tekvîn, 17/1, 17.

³² Tekvîn, 17/17-19.

³³ Bkz. Amos Kidder Fiske, *The Myths of Israel* (New York: 1897), The Macmillan Company, 140.

³⁴ İbn İshâk, Sîret-ü İbn İshâk, 22; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 1/180; İbn Sa'd, Tabakâtü'l-Kübrâ, I/84; Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsfehânî, Delâilü'n-Nübüvve (Beirut: Dârü'n-Nefâis, 1986), 1-2/94-95.

Yahudiliğin kökeni, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İshak'a dayandıran bir Atalar Dönemine sahip olmakla birlikte, dini açıdan başlangıçlı Hz. Musa'ya Tevrat'ın verilmesi olarak kabul edilmektedir.³⁵ Tevrat'a göre Musa, Levi kabilesinden Amram ve Yokebed'in oğlu olarak MÖ 1250'li yıllarda Mısır'da dünyaya gelmiştir.³⁶ Hz. Musa, Kuranda ismi en çok zikredilen peygamberlerden birisidir. 131 ayette kendisinden bahsedilmektedir. Ancak Kuranda Hz. Musa'nın doğum zamanına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Tevrat'ta ise Levili soyundan bir kadının güzel bir çocuk dünyaya getirmesinden, onu üç ay kadar gizledikten sonra öldürülmemesi için bir sepetle nehre bırakmasından bahsedilmektedir.³⁷ Hayatının korunması için bebeğin bir sepet ile suya bırakılması Akad Kralı Sargon ve Hint Kahramanı Karna için de benzer şekilde anlatılmaktadır.³⁸ Doğum sonrası eve gelen Firavunun askerlerinin çocuğu bulmaması için annesi ateş yanan tandıra bebeği bırakmış ancak ateş onu yakmamıştır.³⁹ Bu bilgilerin yanı sıra, Hz. Musa'nın doğumu hakkında da diğer din kurucuların doğum hadiselerindekilere benzer mucizelerden bahsedilmektedir. Hz. Musa'nın doğumunun sekizinci gününde sünnet edildiği rivayeti bulunmakla birlikte aynı zamanda sünnetli bir şekilde dünyaya geldiği de rivayet edilmektedir. Doğumu esnasında evlerinin olağan dışı parlak bir ışıkla kaplandığı ve bu durumunun onun peygamberliğinin bir işareti olarak yorumlandığı ifade edilmektedir. Hz. Musa'yı doğurtan ebe Firavun'a haber vermek için orada bulunmuş ancak çocuk dünyaya geldiği zaman gözünün önündeki "nur" ebeyi dehşete düşürmüş ve hayretler içinde kalmıştır. Firavun'a haber vermekten de vazgeçmiştir.⁴⁰ Bir diğer mucize ise, Hz. İsa'nın doğumunun hemen akabinde konuşması şeklinde Kuranda zikredilen mucizesi gibi (Meryem 19/30), Hz. Musa'nın da anne ve babasıyla konuşması olarak belirtilmektedir.⁴¹

Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in doğumunda "nur" unsurunun görüldüğünü daha öce belirtmiştik.⁴² Hz. Musa için de benzer rivayetlerin mevcudiyetini görüyoruz.

³⁵ Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/187.

³⁶ Abdurrahman Küçük-Günay Tümer-Mehmet Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, 256; Ömer Faruk Harman, "Musa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: 2006), 31/208; Moshe Greenberg-S.David Sperling, "Moses", *Encyclopedia Judaica*, Second Edition, Editor in Chief Fred Skolnik, Thomson Gale, (New York: Keter, 2007), 14/526.

³⁷ Çıkış 2/1-10.

³⁸ Otto Rank, *The Myth of the Birth of the Hero (A Psychological Interpretation of Mythology)*, (New York: The Journal of Nervous and Mental Disease Publishing Company, 1914), 12-17.

³⁹ Cemalettin Oruç, "Sa'lebî'nin El-Keşfü ve'l-Beyân Adlı Tefsirinde Hz. Musa İle İlgili İsrâîlî Rivâyetlerin Değerlendirilmesi", *DEÜSBE* (İzmir 2009), 30-31.

⁴⁰ Cemalettin Oruç, *Sa'lebî'nin El-Keşfü ve'l-Beyân Adlı Tefsirinde Hz. Musa İle İlgili İsrâîlî Rivâyetlerin Değerlendirilmesi* (İzmir: Yüksek Lisans Tezi, 2009), 29-30.

⁴¹ George Dunea, "Divine Birth: The Birth of Moses", *Hektoen International* <https://hekiten.org/2017/01/27/divine-birth-the-birth-of-moses/?highlight=Divine%20Birth>

⁴² Mustafa Taki, *Tarih-i Nur-ı Muhammedi*, 3; Mehmet Demirci, "Nûr-ı Muhammedi", 239-242;

9. HZ. İSA'NIN DOĞUMU

Hız. İsa'nın bakire Meryem'den mucizevi bir biçimde babasız olarak doğduğu ve daha bebekliğinden itibaren farklı özellikler sergilediği hem Kur'an hem de İnciller'de belirtilmektedir. İnciller'e göre melek Cebrail, nişanlı bir genç kız olan Meryem'e gelerek kendisinin Allah'ın dilemesiyle bir erkek çocuk doğuracağını ve onun adının İsa olacağını bildirmiştir.(Luka, I, 25-26) Meryem şaşırmış bunun nasıl olacağını sorunca da melek "Ruhulkudüs senin üzerine gelecek, Yüce olan kudretini üstüne gölge salacak, bunun için de doğacak olan mukaddese "Allah'ın oğlu" denilecektir" demiştir. (Luka, I, 26-28) Meryem'in nişanlısı Yusuf da rüyasında çocuk hakkında bilgilendirilmiş ve kutsal bir çocuk olduğu haber verilerek Meryem'den yüz çevirmemesi söylenmiştir.⁴³

Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse İncil'de Hz. İsa'nın doğumu ile ilgili bir takım mucizelerden bahsedilmektedir.⁴⁴ Hiç şüphesiz bu siyer yazarlarını Hz. Muhammed'in son peygamber ve en üstün peygamber olduğunu kanıtlamak için onun doğumu ile ilgili olarak da bir takım olağanüstülükler aramaya itmiştir.

SONUÇ

Tarihi süreçte geçmişte yaşamış peygamber veya din kurucusu olarak kabul edilen şahısların hepsinin doğumlarında şu veya bu şekilde bir olağanüstülük mevcuttur. Pek çoğunun annelerinin hamile kalmaları ile hamilelikleri esnasında bir takım olağanüstü olaylara şahit oldukları anlatılagelmiştir. Bu kişilerin pek çoğu doğumdan önce annelerine gerek rüyada gerekse farklı şekillerde müjdelenmişlerdir. Hatta bazılarının isimleri bile doğumundan önce belli olmuştur. Bu çocukların ileride önemli bir kral olacağı veya toplum nezdinde üstün bir mevkie sahip olacaklarının annelerine bildirildiği ile ilgili rivayetler kaynaklara geçmiştir.

Karşımıza çıkan en önemli olgu "Rüya Motifi"nin meşrulaştırma aracı olarak kullanılmasıdır. Bu kişilerin pek çoğunun annesinin, doğumu ve doğacak çocuğun önemli olduğunu müjdeleyen bir rüya gördüğü rivayet edilmiştir.

Bu kişilerin hemen hepsinin doğumunda bir takım mucizevi olaylar gerçekleşmiştir. "Nur" veya "Işık" algısı hepsinde mevcuttur. Doğum esnasında esrarengiz varlıklar görünmüş, bazı rivayetlerde bu varlıkların bizatihi doğuma yardım ettikleri de ifade edilmiştir.

Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", 179-180; Mustafa Akman, "Hakikat-ı Muhammedi Düşüncesi ve Bu Düşüncenin Referanslarını Aktaran İki Kaynak ve Müellifleri", 108.

⁴³ Otto Rank, *The Myth of the Birth of the Hero (A Psychological Interpretation of Mythology)* (New York: The Journal of Nervous and Mental Disease Publishing Company, 1914), 47-48.

⁴⁴ Meryem, 19/29-30; Al-i İmran, 3/45-47; Maide, 5/10;

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili çalışma yapan bir araştırmacı onun hakkında söylenmiş rivayetlerin değerlendirilmesini yaparken bu rivayetlerin tarihsel süreçteki dönüşümünü daha iyi anlayabilmesi için geçmişte yaşamış peygamber veya din kurucusu olarak kabul edilmiş şahısların hayatları ile ilgili rivayetleri incelerse iyi bir değerlendirme ve bakış açısına sahip olur.

Bir İslam tarihçisi ve Dinler tarihçisi tarafından yapılan bu çalışma; ana-bilim dalları arası işbirliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Anabilim dalları arası ilişkinin gerekliliği metodoloji kitaplarında kalmayarak bizzat uygulanmasının daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akman, Mustafa. "Hakikat-ı Muhammedî Düşüncesi ve Bu Düşüncenin Referanslarını Aktaran İki Kaynak ve Müellifleri". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (2011), 2/107-131.
- Billington, Ray. *Understanding Eastern Philosophy*. New York and London: Routledge, 1997.
- Burns, Kevin. *Eastern Philosophy*. England: Arcturus Publishing, 2006.
- Christopher W. Gowans. *Philosophy of The Buddha*. New York and London: Psychology Press, 2003.
- Collinson, Diana vd. *Fifty Eastern Thinkers*. New York and London: Routledge, 2000.
- Demirci, Mehmet. "Hakikat-i Muhammediyye", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 15/179-180. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Demirci, Mehmet. "Nûr-ı Muhammedî". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1983). 239-259.
- El-Halebî, Ali b. Burhâneddin. *Siyer-i Halebi*. Beyrut: Dârü'l-Marife, 1400.
- El-İsfehâni, Ebu Nuaym. *Delâilü'n-Nübüvve*. 1-2. Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 1986.
- Erşahin, Seyfettin. *İslam Tarihini Anlama Klavuzu*. Ankara: OTTO, 2017.
- Es-Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman. *el-Hasâisu'l-Kübrâ*. Mısır: Dârü'l Kütüp el-Hadisiyye, 1967.
- Es-Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman. *Olağanüstü Yönleriyle Peygamberimiz (Hasâisu'l-Kübrâ)*. çev. Naim Erdoğan. İstanbul: Gerçek Hayat, 2003.
- Eş-Şâmi, *Sübülü'l-Hüda ver'Reşâd*, 1-5, Kahire: Vizaretü'l-Evkaf, 1994.
- Et-Tirmanini, Abdüsselam. *ez-Zevac Inde'l-Arab fi'l-Cahiliye ve'l-İslam*. Kuveyt: Alemü'l-Marife, 1984.
- Fiske, Amos Kidder. *The Myths of Israel*. New York: The Macmillan Company, 1897.

- Greenberg, Moshe. S. David Sperling. "Moses". *Encyclopedia Judaica*. Second Edition, Editor in Chief Fred Skolnik. Thomson Gale. New York: Keter, 2007.
- Güç, Ahmet. "Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2001), 43-65.
- Güç, Ahmet. "Konfüçyüsçülük'te Kutsal Metinler". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2001), 79-94.
- Gündüz, Şinasi. "Taoizm". *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
- Gürkan, Salime Leyla. "Yahudilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/187-197. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Hakan Öztürk, "Rüya Motifi'nin Siyer Yazıcılığındaki Yeri: Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Doğumundan Önce Müjdelmesi Örneği". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (2013), 133-155.
- Hall, Manly Palmer. *Twelve World Teachers: A Summary of Their Lives and Teachings*. California: Philosophers Press, 1947.
- Harman, Ömer Faruk. "Musa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/207-213. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Harman, Ömer Faruk. "İshak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/519-521. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- George Dunea, "Divine Birth: The Birth of Moses", Hektoen International <https://hekint.org/2017/01/27/divine-birth-the-birth-of-moses/?highlight=Divine%20Birth>
- Hume, Ernest. *The World's Living Religions an Historical Sketch*. New York: Scribner, 1950.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (ö. 218). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. 1-5. Beyrut: Dâru'l-Kitabü'l-Arabî, 1990.
- İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yessar. *Sîret-ü İbn İshâk*. thk. Muhammed Hamidullah. Fas: Matbaat-ü Muhammedü'l-Hâmis, 1976.
- İbn Sâd, Muhammed b. Manî. *Tabakâtü'l-Kübrâ*. 1-11. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- İbnü'l- Esir, Mecdüddîn Ebu'Saâdât el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-Tarih*. 1-11. Beyrut: Dâru'l-Kitabü'l-İlmiyye, 1987.
- İmam Kastalâni, *Mevahib-i Ledünniyye*. çev. Şair Abdülbâkî. 1-2. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1983.
- Kirkland, Russel. *Taoism The Enduring Tradition*. New York and London: Routledge, 2004.
- Kitab-ı Mukaddes*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2000.
- Komasyon. *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*. 1-3. İstanbul: Gelişim Basım ve Yayım A.Ş., ts..
- Küçük, Abdurrahman. Günay Tümer. Mehmet Alparslan Küçük. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2020.

- Laidlaw, James. *Riches and Renunciation, Religion Economy and Society among the Jains* (Oxford: Clarendon Press, 1935).
- Lan Hu, Hsiao. William Cully Allen. *Religions of The World*. Chelsea: House Publishers, 2005.
- Larson, Paul. "Buddhism". *Encyclopedia of Psychology and Religion*. ed. David A. Leeming. New York: Springer, 2010.
- Lütfullah Ahmet. *Hayat-ı Muhammed*. İstanbul: Kader Matbaası, 1913.
- Martin Palmer. *The Elements of Taoism*. Great Britain: Barnes Noble, 1991.
- Oruç, Cemalettin. "Sa'lebi'nin el-Keşfü ve'l-Beyân Adlı Tefsirinde Hz. Musa ile İlgili İsrâîlî Rivâyetlerin Değerlendirilmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* 7/2 (2009).
- Oruç, Cemalettin. Sa'lebi'nin el-Keşfü ve'l-Beyân Adlı Tefsirinde Hz. Musa ile İlgili İsrâîlî Rivâyetlerin Değerlendirilmesi. İzmir: Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Özerdim, Muhaddere. *Taoizm, Laotzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1963.
- Pakış, Ömer. "Kutsal Metinlerde İsmail ve İshak". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* S.3 IV/77 (2004)
- Parrinder, E.G.. *A Book of World Religions*. Great Britian. Cambridge: Hulton Educational Publications, 1982.
- Rank, Otto. *The Myth of the Birth of the Hero (A Psychological Interpretation of Mythology)*. New York: The Journal of Nervous and Mental Disease Publishing Company, 1914.
- Rubben, Walter. *Buddhizm Tarihi*. çev. Abidin İtil. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, 1947.
- Schimmel, Annemarie. *Dinler Tarihine Giriş*. Ankara: Kırkanbar, 1955.
- Sönmez, Zekiye *Yaşayan Dinlerin Peygamber veya Din kurucularının Ortak Özellikleri*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- Süheylî, Abdurrahman. *Er-Ravdu'l-Ünüf*. 1-2. Beyrut: Darü'l-Kitabü'l-İlmiyye, ts..
- Şeraiti, Ali. *Dinler Tarihi*. çev. Erdoğan Vatansever. İstanbul: Kırkanbar, 2001.
- Tâkî, Mustafa. *Tarih-i Nur-ı Muhammedi*. İstanbul: Öğüt Matbaası, 1923.
- Yakar, Cenap. *Pali Kaynaklarına Göre Budizm*. Ankara: Doktora Tezi, 1981.
- Yitik, Ali İhsan. "Caynizm". *Yaşayan Dünya Dinleri*. İstanbul: İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Yurdaydın, H. Gazi. Dağ Mehmet. *Dinler Tarihi*. Ankara: Gündüz Matbaacılık, 1978.